

หญิงแกร่ง

ผู้พิทักษ์ผืนป่าตะวันตก

วีรยา โอชะกุล

กระแสของเขื่อนแม่วงก์งวดเข้ามาทุกขณะ

เป็นอีกก้าวสำคัญ เพราะการจะสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันน้ำท่วมซ้ำซากนั้น ไม่เพียงต้องแลกมาด้วยการโค่นพื้นที่ป่าไม้เป็นบริเวณกว้าง ยังหมายถึงการรุกรานของสัตว์ป่าไม่เพียงแค่อุทยานแห่งชาติแม่วงก์

(อ่านต่อหน้า 14)

ต่อจากหน้า 13

แต่ยังส่งผลกระทบต่อบริเวณใกล้เคียง ผืนป่าอุดมสมบูรณ์สิ้นสุดท้าย ห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร

"มติชน" ลุยเข้าไปที่สำนักงาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตก เพื่อพูดคุยกับ วีรยา โอชะกุล หัวหน้าเขตฯ ผู้หญิงคนเดียวที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่พิทักษ์ผืนป่า ในวันที่ประเด็นคัดค้านการสร้างเขื่อนแม่วงก์กำลังร้อนแรง

"พื้นที่ใดมีเสือแสดงว่าที่นั่นมี

ประชากรสัตว์ป่าค่อนข้างสมบูรณ์ เพราะมีเหยื่อ เสือจึงอยู่ได้ ที่แม่วงก์พบเสือเป็นจำนวนมาก เป็นการกระจายพื้นที่ไปจากห้วยขาแข้ง ถือว่าเป็นเรื่องดี ยังแปลกใจว่าทำไมจะสร้างเขื่อน..."

หัวหน้า วีรยา เสาให้ฟังท่ามกลางแสงสว่างด้วยแรงเทียน ที่ใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งในช่วงที่ฟ้าครึ้มฝนตกทั้งวัน ไฟฟ้าที่ผลิตได้จะไม่พอใช้ถึงค่ำ

ก่อนหน้านี้อาชีพพิเศษๆ ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันออก เจ้าหน้าที่ป่าไม้ปะทะกับผู้ลักลอบล่าสัตว์ ทำให้สูญเสียเจ้าหน้าที่ไปถึง 2 นาย

"หลังจากที่เราเดินลาดตระเวนมากขึ้น ทางฝั่งตะวันตกยังไม่พบการวางดักสัตว์ใหญ่ มีแต่ทางอ้อมๆ เพราะ "ตลาด" อยู่ทางโน้น ทางฝั่งนี้จะเป็นเรื่องการรุกป่า และการต่อสู้กับความยากลำบากของพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของเราจึงเป็นกะเหรียญ เป็นส่วนใหญ่เพราะรู้จักและคุ้นกับพื้นที่เป็นอย่างดี"

วีรยา เกิดที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นลูกสาวคนกลางในพี่น้อง 3 คน ของคุณพ่อ-วิสุทธิกับคุณแม่-วัลลีย์ โอชะกุล ครูชนบทนอกเมือง จังหวัดพิจิตร เธอจึงถูกส่งไปอยู่กับย่าเพื่อเรียนหนังสือในเมือง ชีวิตในโรงเรียนตั้งแต่ประถมจึง

ย้ายไปเรื่อย ป.1-4 อยู่แปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา ป.5-6 ไปเรียนโรงเรียนในชุมชน จังหวัดพิจิตร พอ ม.4 ย้ายกลับไปเรียนที่บ้านเกิด โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี ก่อนจะเข้าไปเป็นนิสิตในวันนทร์ คณะวนศาสตร์ ด้วยเหตุผลเดียวคือ ชอบเดินทางชอบท่องเที่ยว

การได้ร่วมทำกิจกรรม ออกค่ายกับรุ่นพี่ โดยเฉพาะที่ภูกระดึง ทำให้ตกย้ำสิ่งที่อยู่ในใจ กระทั่งสำเร็จการศึกษา แม้จะมีตำแหน่งงานบริษัทหลายๆ เปิดกว้างรอรับอยู่ตรงหน้า เธอกลับทอดเวลาอยู่เกือบเดือนแล้วเก็บของใส่เป้ นั่งรถทัวร์ไปทำงานทำกับหัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

"ตั้งแต่ตอนเรียนแล้ว หลายๆ คนไม่เห็นด้วย พ่อแม่อยากให้เรียนพยาบาลเหมือนพี่สาว แต่ตัวเองไม่ชอบ ไม่คิดว่าจะเป็นพยาบาลที่ดีได้ เรียนไปก็ไม่มีความสุข ที่สุดพ่อแม่ก็ต้องยอม"

เริ่มจากศูนย์ให้บริการนักท่องเที่ยว จัดนิทรรศการ ทำงานด้านวิชาการ ซึ่งเธอเองก็เข้าใจว่าด้วยข้อจำกัดของ "ผู้หญิง" คงทำได้เพียงนั้น และแล้ววันหนึ่งเธอก็ได้รับโอกาสจากหัวหน้าอุทยานฯ ให้ติดตามชุดสายตรวจปราบปรามเข้าไปในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

พ.ศ.2538-2539 ย้ายไปอยู่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า สำนักงานป่าไม้ จ.พิจิตร ในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว ทำงานป่าไม้ชุมชน แล้วบรรจุเข้าไปทำงานในกรมป่าไม้ 2 ปี ก่อนจะลงพื้นที่อย่างจริงจัง ในปี 2540-2541 เป็นหัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าหน่วยทุ่งแฝก และหน่วยซับฟ้าผ่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

"ครั้งแรกที่ลงพื้นที่กับลูกน้องผู้ชาย ตอนนั้นยังเป็นเด็กจบใหม่ ไม่มีวุฒิภาวะตัวเองก็ยังดูแลไม่ค่อยได้ รู้สึกเป็นการยากกับคนอื่นพอสมควร ต้องใช้เวลาเป็นปีทำให้เขาเห็นว่าเราทำได้ ลูกน้องทำอะไรเราทำด้วย ลูกน้องถึงไหน เราถึงด้วย แม้จะต้องใช้แรงเป็นสามเท่า เหนื่อยกว่าเขาแน่ ช้ากว่าเขา แต่เราต้องถึง จะไม่เป็นการให้เขา ถ้าเกิดอะไรขึ้นมาต้องดูแลตัวเองได้"

พ.ศ.2541-2548 ที่เขตรักษาพันธุ์

สัตว์ป่าภูมืองูทอง จ.พิษณุโลก เธอเป็นหัวหน้าหน่วยชุดปราบปรามเกี่ยวกับการกระทำผิด ต้องเดินป่าทุกวัน รู้เลยว่าแปลงไหนขยับพื้นที่ ต้นไม้ต้นไหนถูกตัด ความที่เป็นคนตงดิน การทำงานแบบไม่ฟังหน้าอินทร์หน้าพรหมที่ไหน บนพื้นที่ที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์และความขัดแย้งทำให้เธอ "ถูกตั้งค่าหัว"

ปลายปี 2548-2549 จึงย้ายไปเขตห้ามล่าสัตว์ป่าลำปาว จ.กาฬสินธุ์ แต่ก็ต้องเจอกับผู้มีอิทธิพลเหมือนเดิม อยู่ได้เพียง 1 ปี 6 เดือน ก็ถูกดึงออกจากพื้นที่ ไปเป็นหัวหน้าเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ จ.ร้อยเอ็ด แล้วย้ายไปอยู่ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 จ.พิษณุโลก

แต่แล้วต้นปี 2551 เธอกลับทำงานในสำนักงาน อาสาเข้าไปทำงานในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันตก และขึ้นเป็นหัวหน้าในปลายปีเดียวกัน วันนี้ในวัย 43 ปี วิทยาลัยคงทำงานหนักไปพร้อมๆ กับลูกน้องบนผืนป่าที่ถือเป็นป่าสมบูรณ์ผืนสุดท้ายที่เหลืออยู่!

● **เป็นผู้หญิงคนเดียว เคยโดนลอบตี?**

ณ วันที่เริ่มงานปราบปราม มีคำถามเยอะมากกว่าทำไม่ต้องให้ผู้หญิงมาเป็นหัวหน้าชุด แต่ไม่เคยเสนอตัวเองว่าทำได้หรืออยากทำเลย มีความรู้สึกว่าถ้าหัวหน้าสั่ง เราต้องทำ แต่ก็เข้าใจว่าหัวหน้าก็เสี่ยงพอสมควร เพราะเราเป็นผู้หญิง ยิ่งเข้าไปอยู่ในพื้นที่เสี่ยง มีความขัดแย้งค่อนข้างมาก ก็ยังให้โอกาสเราทำ ซึ่งถ้ามีอะไรผิดพลาด หัวหน้าโดนก่อนแน่นอน

ที่แรกหัวหน้าก็ขมว่าแคง แต่ตอนหลังเริ่มโดนล้อม เริ่มมี "ค่าหัว" (หัวเราะ) เริ่มมีข่าวกรองจากตำรวจตระเวนชายแดนว่าวันนี้เข้าพื้นที่ไม่ได้นะ เอาแน่ ฉะนั้นทุกอย่างผิดพลาดไม่ได้

● **ถูกตั้งค่าหัวที่ไหน?**

ที่ภูมืองูทอง พิษณุโลก ชาวบ้านเป็นเผ่าม้ง ทำโดยเสรีมาตลอด พอวันหนึ่งเราเข้าไปบอกว่าคุณทำไม่ได้ เลยต่อต้านอย่างรุนแรง เราจึงใช้ชีวิตปีแรกบอ กปี 2 จับ คิดความเยอะมาก 40-50 คดี เสียพอสมควร และมีเสียงจากสังคมด้วยว่าเรียนมาขนาดนี้ถูกยิงตายไม่คุ้ม เอาชีวิตไปแลกทำไมกับลูกปืนไม่กี่บาท แล้วยังมีความขัดแย้งกับผู้ที่มีอิทธิพลอีก เพราะกับเราเขา "ขอ" ไม่ได้ ตอนหลังชาวบ้านจะ

รู้ว่า ถ้าเป็นหัวหน้าผู้หญิงจับ ไม่ต้องเสียเวลาไปพูด ไปหาหลักฐานเอกสารเตรียมไปโรงพักได้เลย

● **เลยมีคติความเต็มไปหมด?**

จริงๆ แล้วชาวบ้านบางทีก็ไม่ได้ตั้งใจทำผิด ถ้าเจ้าหน้าที่เอาจริงเอาจังอย่างสม่ำเสมอ เขาก็ไม่กล้า แต่เหตุที่เกิดขึ้นเพราะเคยทำได้ มานี้คิดคืนดีบอกกว่าฉันนี่ผิด ผมจะจับจะยึด เขาก็รับไม่ได้

● **ไม่กลัว?**

ไม่ได้นึกถึงคะ เสี่ยงก็หลายครั้ง สิ่งที่เราได้คือ ต้องรอบคอบ วางแผนเอง ประมาทไม่ได้ แต่บางทีเรามองว่าเราเซฟสุดแล้ว แต่ก็ยังโดน

● **ลงพื้นที่แต่ละครั้งไปกับกี่คน?**

ถ้าในสถานการณ์ที่ภูมืองูทองไป 15 คน ฮาวุศครบมือ ลูกปืนต้องเต็มแม็ก 2 แม็ก แต่ถ้าที่อื่นไปสำรวจจุดพื้นที่ประมาณ 7-9 คน

● **คุณพ่อคุณแม่ว่าอย่างไร?**

ก็ต้องทำใจ จะมีคนนำคอยฟังข่าวตลอดเวลา เพราะป่าไม้โดนยิงจะดังมาก คุณน้าก็จะไปโรงพยาบาลยื่นขงเงงดูแล้ว ว่าไรเรานี้มี โชคดีที่บ้านให้ออกมาอย่างมาที่นี้ก็ขอ 2 ปี เพราะรู้สึกว่าพ่อแม่แก่แล้ว เราน่าจะอยู่บ้านกับเขา แต่ไม่เคยเลย ตั้งแต่เรียนจบก็ได้แต่ตะลอนๆ ก่อนหน้านี้มีโอกาสได้ทำงานสภานั่งอยู่ในออฟฟิศ วันหนึ่งเซ็นชื่อไม่ก็ชื่อ แต่รู้สึกว่ามีคุ้มกับเงินเดือนที่ได้รับ พอดีหัวหน้า (วิทยา วีระสัมพันธ์) ที่ให้ออกมาเรามาตลอด หากคนช่วยงานไม่ได้ เลยขอมาเป็นผู้ช่วย

● **อาสามาเอง?**

คะ ชอบป่าที่นี้ ป่าสวย สัตว์ป่าอยู่เยอะ ทำงานแล้วเห็นผล อย่างที่พิษณุโลกทำงานอยู่ 6 ปี เราเห็นป่าโดนทำลายไปเดินป่าไม่เห็นสัตว์ป่าเลย มีแต่วัวควาย มีความรู้สึกว่าการกระทำของเราไม่ได้ให้อะไรที่ชื่นใจขึ้นมาเลย แต่กับที่นี้เราเห็นรอยกลับมาจากไปประชุมไปต่อสู้ยังได้ยินเสียงชนะนี้ เข้าป่ายังมีรอยเลือรอยกระตัง ซึ่งมันเป็นการตั้งใจให้กลับออกไปสู้อีกครั้ง

● **มาเป็นผู้ช่วยก่อน?**

คะ รับผิดชอบการจัดการชุมชน ที่นี้มี

ชุมชนกะเหรี่ยง 7 ชุมชน เราก็ไปดูการใช้พื้นที่ทำกินของเขา ครั้งแรกก็ทำใจไม่ได้ ว่าทำไมเขาเผาไรขนาดนี้ แต่ถ้ามองย้อนกลับไป 50 ปี 100 กว่าปีก่อน เขาก็ทำอยู่แค่นี้ เลยคิดว่าน่าจะมีความดี แต่ต้องตอบคำถามให้ได้ว่าที่เขาตัดเขาเผา มันมีวัฒนธรรมอย่างไร เลยคิดเรื่องการเดินสำรวจไร่หมุนเวียนเพื่อดูว่าเขามีกรอบการทำมาหากินตรงไหนบ้าง เป็นการคิดโดยใช้เวทีของคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งเป็นคนในชุมชน (กะเหรี่ยง)

● **เข้าไปคลุกคลีเรียนรู้วิถีชีวิต?**

ไม่ถึงกับเรียนรู้ เราใช้การหาข้อมูลและประชุมสอบถาม อย่างปีแรกที่ทำงานบอกเขาว่าจะพื้นที่ตรงไหนให้มาบอกเจ้าหน้าที่ ซึ่งถ้าเป็นพื้นที่อื่นทำได้ แต่กับที่นี้เขาบอกไม่ได้ เพราะเขาขังไม่ได้เสี่ยงหายซึ่งที่ที่เขาอยู่ อีก 5 ปีไม่เชื่อว่าเขาจะเวียนมากทำตรงนี้อีก เพราะถ้าคนอื่นเสี่ยงหายได้ก็เป็นคนอื่นทำ เหล่านี้จะได้จากการประชุมเรียนรู้ไปกับเขาเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหา

● **มีปัญหาหลายสาเหตุ?**

มีแค่ยาเส้นที่สูบกันมาตั้งแต่เด็ก ข้อดีของที่นี่คือ ทำพอกินแค่อิม แต่ถ้าเป็นไร่เลื่อนลอยคือทำขาย ที่นี้ไม่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ฉะนั้นไม่คิดขยายพื้นที่ แต่ถ้าเป็นนอกพื้นที่วิถีเปลี่ยนไปแล้ว ที่ไหนก็ตามถ้าได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน วิถีเปลี่ยนทันที พอหลงหลักปูน ชาวโพนมา มันล่าปะหลังมา ยาม่าหาญมา ปูยมา มันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมาก แต่ในทุ่งใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ถ้ามีปัญหาเราใช้กระบวนการชุมชนเข้าจัดการ จึงไม่มีข้อขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่

● **ป่ากว้างใหญ่มากทำงานกันอย่างไร?**

ในพื้นที่ 1.3 ล้านกว่าไร่ เรามีเจ้าหน้าที่ 150 คน แบ่งเป็น 17 ชุดลาดตระเวนเดินกันเดือนละ 1,000 กว่ากิโลเมตร จะมีการกำหนดว่าถ้าเกิดเหตุตรงไหน ชุดลาดตระเวนไหนต้องเข้าไปดู พอสิ้นเดือนจะมาประชุมพูดคุยปรึกษากัน มาแบ่งปันข้อมูลกันหมด คือพอเป็นระบบ เขาก็ทำงานอย่างสนุก อย่างเป้าหมายปีนี้ ในพื้นที่ 1.3 ล้านกว่าไร่ ต้องเดินให้ได้ 80% ซึ่งน่าจะทำได้

● **บริเวณไหนที่เป็นปัญหา?**

ส่วนที่ติดแนวเขต เมื่อก่อนเป็นป่าทับ

มาก แต่ตอนนี้มีการขยับขยาย ซึ่งเจ้าหน้าที่เราต้องทำงานหนักขึ้น นี่คือการรุกพื้นที่ ส่วนการทำไม้ อย่างนอกเขตถ้าตรงไหนที่เห็นว่าโดนประชิด เราก็จะส่งเจ้าหน้าที่ไปดูแลด้วย

● ถ้าคณะวนศาสตร์จะไม่รับนิลิตหญิง มีความเห็นอย่างไร?

ถ้าไม่รับไม่เห็นด้วย แต่เห็นด้วยกับการจำกัดจำนวน เพราะ ณ วันนี้ ม.เกษตรฯรับนิลิตแบบโควต้า แล้วเด็กนักเรียนหญิง ม.ปลาย เรียนเก่ง พอคัดเลือกเข้ามาเด็กโควต้าเป็นผู้หญิงหมด ทั้งๆ ที่ตัวเองก็เป็นผู้หญิง แต่ต้องยอมรับว่าผู้หญิงไม่ใช่ทำได้ทุกอย่าง ที่สำคัญคือ คุณต้องรักป่า ต้องอยู่กับมันได้ เพราะมัน “เหนื่อยมาก” แต่ไม่ใช่ทำไม่ได้ ผู้หญิงทำได้แน่นอน

● ทุกวันนี้ยังต้องลงพื้นที่ตลอด?

ถ้าที่นี้ไม่ค่อย เพราะต้องเดินทางไปประชุม แก่เอกสาร ถูกเรียกไปที่นั่นที่นี่ แต่เสาร์-อาทิตย์-จันทร์ จะกลับมาเยี่ยมลูกน้องตามหน่วยเท่าที่เวลามี เพราะถ้าเราอยากให้เราดูแลอย่างเข้มแข็ง เราต้องดูแลเขาด้วย ในอดีตพื้นที่ห้วยขาแข้ง มีคนช่วยเยอะ แต่กับหน่วยต่างๆ เขตฯ ห้วยคือ ต้องนั่งเรือไปอีก 15 นาที ลูกน้องถามว่าทำไมเราไม่ได้รับแจกเปลไม่ได้รับแจกข้าวสาร เพราะในขณะที่เราบอกว่าคุณต้องลาดตระเวน ต้องทำงานให้เป็นระบบ ให้เข้มแข็งเหมือนที่อื่น แต่เขาขาดไปเสียทุกอย่าง

● งบประมาณสนับสนุน?

เราได้คำข้อมบารุงรถปีละ 40,000 บาท เท่าที่อื่น แต่สภาพพื้นที่ไม่เหมือนกัน ข้อมครั้งเดียวเงินหมดแล้ว แล้วอีก 11 เดือนล่ะ อยากรให้จัดสรรงบประมาณตามความยากลำบากของพื้นที่ เพราะเป็นปัญหามาก งบประมาณส่วนใหญ่จัดเพื่อการแก้ไขปัญหา เราทำเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา แต่เขาเห็นว่าพื้นที่เราไม่มีปัญหา ไม่ต้องใช้งบ ซึ่งไม่ใช่

เหตุผลที่เราไม่มีปัญหาเพราะเราทำอย่างสม่ำเสมอเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา แต่เราหยุดไม่ได้ ถ้าหยุด พื้นที่มีปัญหาแน่

แม้ว่าเงินไม่พอ เราก็คงพยายามทำงานให้ได้ เพราะมันไม่เหลือพื้นที่ให้เสียอีกแล้ว